

Primjedbe, mišljenja i sugestije na Nacrt Odluke o predlogu za proglašavanje Parka prirode "Vrmac" i Nacrt Studije zaštite brda "Vrmac"

Poštovani/e,

Na osnovu Javne rasprave o Nacrtu Odluke o predlogu za proglašavanje Parka prirode "Vrmac" i Nacrtu Studije zaštite brda "Vrmac" dostavljamo Vam naše primjedbe, predloge, mišljenja i sugestije.

Imajući u vidu vrijednosti Vrmca, kako prirodne tako i kulturno-istorijske i pejzažne, i njegov značaj **podržavamo u potpunosti predlog za proglašenje brda Vrmac zaštićenim prirodnim dobrom od nacionalnog značaja pod nazivom Park prirode „Vrmac“**.

Drago nam je da smo bili uključeni, zajedno sa Opštinom Tivat i Kulturno zavičajnim udruženjem Napredak Gornja Lastva, u realizaciju projekta "Baština-pokretač razvoja" u periodu od 2013. do 2015. godine, koji se bavio Vrmcem kao pilot područjem. Kroz ovaj projekat je urađeno pet studija, koje su vjerujemo bile značajna osnova za donošenje *Studije zaštite brda "Vrmac"*.

Opšte primjedbe

Terminologija koja se koristi u Odluci bi morala biti usklađena sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara ("Službeni list Crne Gore", br. 049/10 od 13.08.2010, 040/11 od 08.08.2011, 044/17 od 06.07.2017, 018/19 od 22.03.2019) kojim se tretiraju kulturna dobra, kao valorizovani dio **kulturne baštine** od opšteg interesa. Imajući to u vidu, smatramo da bi u Studiji zaštite brda "Vrmac", poglavlje 5.3.1. *Lokaliteti i pojedinačna kulturna dobra*, trebalo da glasi 5.3.1. *Kulturna baština i pojedinačna kulturna dobra*, jer je kulturna baština i opisana u tom poglavlju.

Takođe, Odluka bi trebalo da bude usklađena i sa Zakonom o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora ("Službeni list Crne Gore", br. 056/13 od 06.12.2013, 013/18 od 28.02.2018, 067/19 od 11.12.2019). Smatramo da je u *Članu 3 – Opis osnovnih vrijednosti*, bitno navesti da je sjeverni dio Vrmca koji pripada opštini Kotor **dio Prirodnog i kulturno-istorijskog područje Kotora**, koje se nalazi na **listi Svjetske baštine UNESCO-a**, a da južni dio Vrmca koji pripada opštini Tivat ima status njegove **zaštićene okoline (bafer/„buffer“ zone)**.

Primjedbe na pojedinačne članove Odluke

Član 3 - Opis osnovnih vrijednosti

U Članu 3 - Opis osnovnih vrijednosti među osnovne vrijednosti potrebno je **dodati** odnosno naglasiti **vrijednosti i odlike kulturnog pejzaža područja Vrmca**. Održavanja kulturnog pejzaža se već navodi u Članu 4 - Zaštita i razvoj.

Kulturni pejzaž, kao zajedničko djelo čovjeka i prirode, je prepoznat kao vrsta nepokretnog kulturnog dobra Zakonom o zaštiti kulturnih dobara. U okviru Studije "Kulturni pejzaž Vrmca", izrađene 2015. godine u okviru projekta "Baština- pokretač razvoja", prepoznate su vrijednosti, tipovi i elementi kulturnog pejzaža Vrmca. Vrijednosti kulturnog pejzaža Vrmca predstavljaju jednu od njegovih osnovnih vrijednosti, koja bi morala da se prepozna i adekvatno tretira u okviru prirodnog dobra Park prirode „Vrmac”.

Član 4 - Zaštita i razvoj

U Članu 4 - Zaštita i razvoj stavka (3) u kojoj se navodi da će se zaštita i razvoj Parka prirode „Vrmac” omogućiti kroz sprovođenje mjera usmjerenih na zaštitu i unapređenje prirodnih vrijednosti područja trebalo bi **dodati: i obnovu naslijeđene graditeljske baštine i elemenata kulturnog pejzaža u skladu sa principima zaštite kulturne baštine**.

Član 6 - Mjere zaštite

U Odluci, u Članu 6 - Mjere zaštite, kao i u Studiji, u poglavlju 8. Kategorija, vrsta i režimi zaštite zaštićenog prirodnog dobra trebalo bi na adekvatan način tretirati kulturnu baštinu i kulturni pejzaž. U poglavlju 5.3.1. Studije su precizno navedeni svi segmenti kulturne baštine Vrmca¹, koje bi trebalo definisati i u Odluci. Imajući u vidu veoma dobro prepoznate i identifikovane elemente kulturne baštine, trebalo bi dopuniti dozvoljene aktivnosti u okviru zone zaštite II i zone zaštite III.

Trebalo bi navesti da je **u zoni zaštite II i u zoni zaštite III dozvoljeno :**

- izvođenje radova na uređenju objekata nepokretne kulturne baštine i tradicionalne gradnje, uključujući seoske cjeline, sakralnu arhitekturu, stambenu arhitekturu, ljetnjikovce, škole, ekonomske objekte (mlinove, gumna i dr.), staze i puteve (do sredine 19. vijeka i Austrougarske puteve), odbrambenu arhitekturu (tvrđave, forove, baterije; cistijerne, kaptirane izvore, regulaciju voda) i spomenike i spomen obilježja. Izvođenje radova je neophodno sprovoditi na osnovu konzervatorskih uslova i saglasnosti službe zaštite kulturnih dobara.²

¹ 5.3.1.1. Nepokretna kulturna baština

Nepokretna kulturna baština na Vrmcu uključuje arheološke nalaze i lokalitete, seoske cjeline, sakralnu arhitekturu, stambenu arhitekturu, ljetnjikovce, škole, ekonomske objekte, staze i puteve, vojnu arhitekturu i spomenike i spomen obilježja.

5.3.1.2. Sela na Vrmcu (Imanja i ljetnjikovci; Stambena arhitektura; Ekonomski objekti – mlinovi, Gumna)

5.3.1.3. Sakralna arhitektura

5.3.1.4. Putevi i staze do sredine 19. vijeka

5.3.1.5. Odbrambena arhitektura – austrijski period (Tvrđave, forovi, baterije; Austrougarski putevi; Cistijerne, kaptirani izvori, regulacija voda)

5.3.1.6. Spomenici i spomen obilježja

² Umjesto već navedenih stavki koje bi trebalo dopuniti:

U zoni zaštite II dozvoljeno je:

U okviru Člana 6 - Mjere zaštite bi trebalo dodati i generalnu mjeru, da sve intervencije u okviru Parka prirode moraju biti usklađene i sa Studijom zaštite kulturnih dobara na području Opštine Kotor (Uprava za zaštitu kulturnih dobara – Područna jedinica Kotor, 2015, 2018), u okviru koje su date mjere zaštite izuzetne univerzalne vrijednosti Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora, čiji je Vrmac dio.

Član 7 - Upravljač i Član 11 - Osnivanje privrednih društava

Prema Članu 7 – Upravljač i Članu 11 - Osnivanje privrednih društava predviđeno je da se “za upravljača Parka prirode „Vrmac” određuje „Komunalno” d.o.o. Tivat (za dio zaštićenog područja koje pripada opštini Tivat) i “Komunalno Kotor” d.o.o. Kotor (za dio zaštićenog područja koje pripada opštini Kotor), **do osnivanja privrednih društava osnovanog od strane Opštine Kotor i Opštine Tivat**”, i to “u roku od dvanaest mjeseci od dana stupanja na snagu ove Odluke.”

Smatramo da kao dugoročno rješenje osnivanje dva privredna društva, od strane dvije opštine koje dijele prostor budućeg Parka prirode “Vrmac”, nije dobro rješenje. Potrebno je naći mehanizam u kojem bi **jedno pravno lice** bilo odgovorno **za integrelno upravljanje zaštićenim područjem**.

U upravljanje parkom prirode, **u jednstveno upravljačko tijelo**, trebaju biti uključeni predstavnici obije opštine, predstavnici vlasnika zemljišta (svih sela na Vrmcu), nevladinih organizacija koje djeluju na prostoru Vrmca ali i predstavnici institucija zaštite prirode (Agencija za zaštitu prirode) i institucija zaštite kulturnih dobara (Uprava za zaštitu kulturnih dobara).

I u Studiji zaštite brda Vrmac, u poglavlju 9.2. *Smjernice za unaprjeđenje ukupnog stanja*, je perpoznato kao bitno **Uključivanje lokalnog stanovništva u proces planiranja i upravljanja zaštićenim područjem**.

Svakako je potrebno **definisati model upravljanja** koji bi **uključio sve ključne aktere u upravljanje** parkom prirode. Opština Tivat ima primjer dobre prakse u slučaju Velikog gradskog parka za koji je formiran Odbor za zaštitu koji ima samo savjetodavnu ulogu ali se primjer njegovog sastava može primijeniti i na formalno upravljačko tijelo.

Takođe, smatramo da **ni prelazno rješenje**, koje podrazumijeva da do osnivanja privrednih društava upravljači budu dva komunalna preduzeća odvojeno za teritorije dvije opštine, nije dobro rješenje, imajući u vidu da ova preduzeća nemaju stručnih kapaciteta za ovu vrstu aktivnosti.

Član 8 - Plan upravljanja

- održavanje, sanacija i rekonstrukcija sakralnih i profanih objekata, groblja, kolskih i pješačkih puteva, za koje je moguće dokazati da su do usvajanja ove Odluke izgrađeni u skladu sa zakonom, sa budućom namjenom koja je usklađena sa zaštitom i unaprjeđenjem prirodnih i kulturnih vrijednosti područja;

U zoni zaštite III dozvoljeno je:

- izvođenje radova na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje.

U Članu 8 - Plan upravljanja u stavu (2) je navedeno: "Plan upravljanja za Park prirode „Vrmac" izrađuje upravljač, na period od pet godina, uz prethodno pribavljene smjernice i uslove zaštite prirode od strane organa uprave."

Smatramo da ovo rješenje nije adekvatno, prije svega jer predloženi upravljači „Komunalno" d.o.o. Tivat i "Komunalno Kotor" d.o.o. Kotor nemaju stručnih kapaciteta za izradu ove vrste dokumenata.

Takođe, u Zakonu o zaštiti prirode ("Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016, 018/19 od 22.03.2019), u članu 58 je navedeno: "Plan upravljanja za park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnihodlika koji se nalaze na području dvije i više jedinica lokalne samoupravedonosi Ministarstvo." Tako da je predlog da Plan upravljanja donosi upravljač u suprotnosti sa Zakonom.

Član 10 - Finansiranje

U Članu 10 – Finansiranje u stavu (2) je navedeno :

(2) Za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra pravno ili fizičko lice plaća naknadu upravljaču zaštićenog prirodnog dobra, i to za:

1. ulazak u zaštićeno prirodno dobro i posjetu atraktivnih lokacija određenih posebnom stručnom osnovom;

Smatramo da bi lokalno stanovništvo sa područja Vrmca, svakako trebalo biti oslobođeno plaćanja naknade za ulazak u zaštićeno prirodno dobro.

Ostale primjedbe

U toku procesa izrade i donošenja Studije zaštite brda "Vrmac" i Odluke o predlogu za proglašavanje Parka prirode "Vrmac" došlo je do intervencija koje utiču na vrijednosti i stanje budućeg Parka prirode "Vrmac", i koje su u suprotnosti sa mjerama zaštite navedenim u dokumentima.

Zona između Donjeg i Gornjeg Stoliva u Studiji zaštite i Odluci je prepoznata kao Zona zaštite IIa (aktivni režim zaštite). Tokom 2022. godine, nelegalno je probijen kolski put Donji Stoliv – Gornji Stoliv, kojeg nema ni u jednom važećem planskom dokumentu, i koji je u suprotnosti sa Studijom zaštite kulturnih dobara na području Opštine Kotor (Uprava za zaštitu kulturnih dobara – Područna jedinica Kotor, 2015, 2018), u kojoj je ova zona prepoznata kao zona od izuzetnog značaja za izuzetnu univerzalnu vrijednost Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora. Nelegalno probijeni put između Donjeg i Gornjeg Stoliva je intervencija koja značajno mijenja stanje Parka prirode Vrmac sagledano u Studiji zaštite i Odluci, degradira njegove vrijednosti i predstavlja mogući rizik za dalju zaštitu ovog područja. Zbog toga je potrebno **hitno preduzeti mjere sanacije i zaustaviti dalje intervencije na ovom putu, kao i osigurati kroz mjere zaštite da se slične intervencije u buduću spriječe**. Pored svega, put je izgrađen bez predhodnog projekta zasnovanog na pravilima struke pa neće i ne može riješiti saobraćano pitanje koje se ističe kao glavni razlog njegovog probijanja niti može doprinijeti budućoj obnovi i razvoju Gornjega Stoliva. Takođe, medijski je promovisano probijanje puta Kavač – Bogdašići koji se gradi na sličan način. Izgradnja puteva je uvijek vodila napretku ali **izgradnja puteva na tako vrijednom području kakovo je Vrmac morala bi biti zasnovana na pažljivo osmišljenim planskim i razvojnim dokumentima jer u suprotnom može dovesti do devalvacije njegovih vrjednosti i imati krajnji negativan učinak.**

Nadamo se da ćete uzeti u obzir naše primjedbe, predloge, mišljenja i sugestije, i da će se nakon korekcija donijeti Studija zaštite brda "Vrmac" i Odluka o predlogu za proglašavanje Parka prirode "Vrmac", koje će biti dobra osnova za dugoročnu zaštitu Parka prirode "Vrmac".

S poštovanjem,

EXPEDITIO Centar za održivi prostorni razvoj

Društvo prijatelja bokeške baštine

The image shows a handwritten signature in blue ink. To the right of the signature are two circular blue stamps. The first stamp is for 'EXPEDITIO Kotor, Nevidina, Organizacija' and contains the text 'EXPEDITIO' and 'ORGANIZACIJA'. The second stamp is for 'DRUŠTVO PRIJATELJA BOKEŠKE BAŠTINE' and features a map of the Boka Kotorska region.

Kotor, 11.11.2022. godine

EXPEDITIO Centar za održivi prostorni razvoj

Rakite IV Lamela I, Škaljari, Kotor

office@expeditio.org

Društvo prijatelja bokeške baštine

bokeskabastina@gmail.com